

Grzegorz Tutak

Polityka migracyjna Polski wobec zjawiska nielegalnej migracji. Przykład granicy polsko-białoruskiej

Poland's migration policy towards the phenomenon of illegal migration. The example of the Polish-Belarusian border

Abstract: The state's migration policy is a critical component of migration management. It defines the conditions for the entry, stay, and departure of foreigners and regulates several other areas crucial for the state's socio-economic development. A characteristic feature of migration policy is that it does not explain the causes of migration but rather responds to them. Increasing migration flows require the state to take action in the realm of migration management. One important aspect of migration management is combating irregular migration, the uncontrolled nature of which can pose a threat to state security. The purpose of this article is to present Poland's migration policy and its significance in ensuring the security of citizens in the context of counteracting illegal immigration. Legal and institutional instruments employed in addressing this form of migration are discussed. Additionally, based on statistical data published by the Border Guard, the scale of illegal immigration at the Polish-Belarusian border between 2015 and 2023 is estimated. The article also highlights the importance of artificially induced migration pressure orchestrated by the Alexander Lukashenko regime in relation to the security of Poland and the European Union. The situation at the Polish-Belarusian border, involving the instrumental use of migrants, is examined as an element of hybrid warfare.

Keywords: security, illegal migration, migration policy, Polish-Belarusian border, hybrid actions

Streszczenie: Polityka migracyjna państwa stanowi istotny element zarządzania migracjami. Określa warunki wjazdu, pobytu i wyjazdu cudzoziemców, a także reguluje szereg innych obszarów, kluczowych z perspektywy rozwoju społeczno-gospodarczego państwa. Cechą polityki migracyjnej jest to, że nie tłumaczy ona przyczyn migracji, ale stanowi odpowiedź na nie. Jednym z istot-

* dr, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4705-0446>, e-mail: grzegorz.tutak@kul.pl.

nych obszarów zarządzania migracjami jest przeciwdziałanie nieuregulowanej migracji, której niekontrolowany charakter może zagrażać bezpieczeństwu państwa. Celem artykułu jest przedstawienie polityki migracyjnej Polski i jej znaczenia dla zapewnienia bezpieczeństwa obywateli w kontekście przeciwdziałania nielegalnej imigracji. Wskazano na instrumenty prawno-instytucjonalne wykorzystywane w przeciwdziałaniu tej formie migracji. Ponadto, na podstawie danych statystycznych publikowanych przez Straż Graniczną, przybliżono skalę procederu nielegalnej imigracji na granicy polsko-białoruskiej w latach 2015-2023. Artykuł zwraca także uwagę na znaczenie sztucznie inspirowanej presji migracyjnej przez reżim Aleksandra Łukaszenki dla bezpieczeństwa Polski jako przykład działań hybrydowych.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo, nielegalna migracja, polityka migracyjna, granica polsko-białoruska, działania hybrydowe

Wprowadzenie

Wiek XXI cechują zintensyfikowane ruchy migracyjne, które warunkowane są czynnikami o charakterze politycznym, społecznym, ekonomicznym, kulturowym. Współcześnie migracje utożsamiane są z problematyką bezpieczeństwa, ponieważ skutki, jakie wywołują, dotyczą wielu strategicznych obszarów funkcjonowania państwa. Owe skutki można klasyfikować z perspektywy państw pochodzenia migrantów oraz państw przyjmujących, które stały się celem migracji. Łączenie problematyki migracji i bezpieczeństwa jest także istotnym punktem odniesienia dla organów władzy publicznej, tworzącej konkretne założenia koncepcji polityki migracyjnej. Polityka ta wyraża stosunek do migracji, często przez pryzmat korzyści i zagrożeń, jakie to zjawisko niesie dla państwa. Do konsekwencji ruchów migracyjnych można zaliczyć transfer kapitału społecznego, transfer innowacji i wiedzy, kultury, zmianę funkcjonowania rynku pracy. Ponadto to także transfer określonego zasobu siły roboczej migrantów. Konsekwencją migracji międzynarodowych, zwłaszcza gdy mają one charakter stały, są zmiany w strukturze narodowościowej i demograficznej państw docelowych. Niewątpliwie migracje mają pozytywny wpływ na wiele obszarów funkcjonowania państwa, jednak wiążą się również z nimi konkretne zagrożenia. Można do nich zaliczyć m.in. polaryzację społeczną, konflikty kulturowe, obciążenie socjalne w przypadku masowej migracji. To także możliwy wzrost przestępczości i bezrobocia. Istotnym zagrożeniem, które stanowi wyzwanie dla współczesnych państw, jest jej niekontrolowany charakter.

Ruchy migracyjne wymuszają na państwach podjęcie konkretnych działań, które wyrażone zostają pod postacią polityki migracyjnej. Od-

powiedzialność za bezpieczeństwo obywateli, a także osób migrujących spoczywa na organach administracji państwowej. Państwo, jako główny kreator polityki migracyjnej, określa warunki wjazdu, pobytu i wyjazdu cudzoziemców. Efektywna polityka migracyjna kształtuje migracje w taki sposób, by odpowiadały one na zapotrzebowanie rynku pracy, tendencje demograficzne i w konsekwencji sprzyjały rozwojowi gospodarczemu. Nielegalna migracja stanowi przeszkodę do realizacji tych celów.

W ostatnich latach Polska jest coraz częściej wybierana jako docelowe miejsce imigracji, a jej sytuacja migracyjna wpisuje się w trendy charakterystyczne dla współczesnych migracji. Z państwa dotąd emigracyjnego staje się państwem imigracyjnym. Wśród czynników, które warunkują tę zmianę, należy wymienić transformację gospodarczą, konkurencyjność rynku pracy, stosunkowo niskie koszty życia w porównaniu z państwami zachodnioeuropejskimi, położenie geograficzne oraz członkostwo w Unii Europejskiej i strefie Schengen.

Atrakcyjne, a zarazem strategiczne położenie geograficzne Polski, członkostwo w UE i strefie Schengen mają kluczowe znaczenie w kontekście zagrożeń związanych z nielegalną migracją.

Wschodnia granica polski jest jednocześnie granicą zewnętrzną Unii Europejskiej, stąd też jej rola jako państwa frontowego w walce z procederem nielegalnej migracji. Ponadto Polska leży na kluczowym szlaku migracyjnym prowadzącym z Azji i Bliskiego Wschodu do Europy Zachodniej, co czyni ją swego rodzaju „bramą” do UE. Istotne jest również to, że obecnie Polska graniczy z obszarami objętymi działaniami wojennymi w wyniku konfliktu rosyjsko-ukraińskiego. Nie bez znaczenia pozostaje także fakt, że od 2021 r. granica polsko-białoruska stała się przedmiotem sztucznie wywołanej presji migracyjnej ze strony reżimu Aleksandra Łukaszenki. Wszystkie te czynniki i wydarzenia wpływają na kształtowanie polityki migracyjnej Polski. Natomiast instrumentalne wykorzystywanie migracji dodatkowo uwydatniło potrzebę wprowadzenia skutecznych narzędzi ograniczających zjawisko nielegalnej migracji.

Artykuł przedstawia znaczenie polityki migracyjnej w zwalczaniu procederu migracji nieudokumentowanej. Analizie poddana została sytuacja na granicy polsko-białoruskiej, przywołane zostały dane statystyczne Straży Granicznej na temat nielegalnej migracji. Scharakteryzowano także instrumenty polityki migracyjnej, które służą przeciwdziałaniu negatywnego zjawiska nielegalnej migracji.

1. Polityka migracyjna i jej znacznie dla bezpieczeństwa państwa

Przez politykę migracyjną określa się wszelkie działania państwa związane z regulowaniem i kontrolą ruchów ludnościowych przez granice państwowe. Magdalena Lesińska twierdzi, że samo pojęcie polityki migracyjnej należy traktować jako konglomerat różnych szczegółowych polityk państwa, które są adresowane do różnych grup migrantów¹. Samo pojęcie można rozpatrywać w różnych ujęciach. Pierwsze, wąskie rozumienie polityki migracyjnej najczęściej odnosi się do problematyki imigracji – polityka imigracyjna. W takim znaczeniu, można przyjąć, że polityka oznacza wszelkie działania o charakterze prawnym i instytucjonalnym podejmowane przez aparat państwowy, których zadaniem jest określenie relacji pomiędzy państwem przyjmującym a cudzoziemcami. Ta perspektywa skupia się na warunkach wjazdu, pobytu i wyjazdu imigrantów z terytorium danego państwa, a także dostępu do rynku pracy, kwestii nabycia obywatelstwa czy wsparcia socjalnego. Z kolei szerokie rozumienie polityki migracyjnej wykracza poza zakres samej imigracji. Wówczas dotyczy problematyki emigracji, repatriacji czy też stosunku do diaspory. Przykładem szerokiego ujęcia polityki migracyjnej jest definicja zaproponowana przez Macieja Duszczyka. Autor przyjmuje za politykę migracyjną „wszelką aktywność państwa związaną z przestrzennym przemieszczaniem się ludzi, [która] zawiera w sobie politykę imigracyjną (która zawiera w sobie politykę integracyjną) oraz inne instrumenty, dotyczące na przykład polityki w stosunku do obywateli danego państwa przebywających na stałe lub czasowo za granicą (np. Polonii). Zawiera również w sobie politykę emigracyjną oraz stymulowanie powrotu do kraju pochodzenia obywateli danego państwa bez względu na ich status. Jej elementem jest również nabywanie obywatelstwa”². Tak sformułowana definicja pokazuje, że obszar działania polityki migracyjnej jest znacznie szerszy niż sprawy dotyczące relacji zachodzących pomiędzy państwem przyjmującym a cudzoziemcami.

- 1 M. Lesińska, *Migracje we współczesnej analizie politologicznej – niewykorzystany potencjał*, „Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny” 2012, nr 2, s. 220.
- 2 M. Duszczyk, *Ewolucja polskiej polityki migracyjnej w zakresie migracji zarobkowych po 1 maja 2004 r.*, „Studia BAS” 2014, nr 4 (40), s. 39-40.

Polityka migracyjna jest tym bardziej istotna, ponieważ współcześnie migracje są ściśle postrzegane przez pryzmat bezpieczeństwa. Marek Okólski twierdzi, że polityka migracyjna jest specyficznym rodzajem aktywności państwa. Dzieje się tak, ponieważ dotyczy suwerennych prerogatyw, dziedzin mających kluczowe znaczenie dla sfery bezpieczeństwa obywateli³. Bezpieczeństwo jako naczelna wartość jest kluczowym zadaniem, jakie państwo ma realizować względem swoich obywateli, tym bardziej że łączy się ono z suwerennością. Zdolność lub niezdolność państw do kontrolowania swoich granic, a tym samym populacji, jest warunkiem *sine qua non* suwerenności⁴. Mechanizmy zarządzania ruchami migracyjnymi, realizowanymi przez aparat państwowy, skupiają się na kontroli granic i polityce admisyjnej. Warto zauważyć, że państwa, zgodnie z prawem międzynarodowym, nie mają obowiązku wpuszczania na swoje terytorium cudzoziemców⁵. Pomimo postępującej integracji w ramach ponadnarodowych struktur organizacyjnych, liberalizacji prawa migracyjnego, to państwa nadal pozostają najważniejszymi podmiotami w zakresie regulowania ruchów migracyjnych.

Współcześnie migracje często postrzega się jako zagrożenie dla bezpieczeństwa. Ta relacja determinowana jest przez określony kontekst polityczny, sytuację społeczno-demograficzną i gospodarczą danego państwa, a także przez środowisko międzynarodowe. Nie bez znaczenia pozostają także sympatie i antypatie, stereotypy i uprzedzenia wobec cudzoziemców, które funkcjonują w społeczeństwie. Intensyfikacja ruchów migracyjnych, zmiany wynikające z przejścia państw dotąd emigracyjnych w imigracyjne, prowadzą do poczucia niepewności, niepokoju co do zdolności państwa w zakresie kontroli granic, ochrony własnych obywateli, wartości i norm społecznych oraz dóbr kultury. Efektem tego jest swego rodzaju presja skłaniająca do analizy imigracji w kontekście dychotomii szans lub zagrożeń⁶. Ponadto

3 M. Okólski, *Refleksje na temat kształtowania polityki migracyjnej w Polsce*, [w:] *Polityka migracyjna Polski*, K. Głębicka, M. Okólski, D. Stola, Warszawa 1998, s. 4.

4 J. F. Hollifield, D. Jacobson, *Migration and the State*, [w:] *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Globalization*, G. Ritzer (red.), Chichester-Malden 2012, s. 1.

5 M. Lesińska, M. Duszczyk, *Wykład 19. Polityka migracyjna*, [w:] *30 wykładów o migracjach*, M. Lesińska, M. Okólski (red.), Warszawa 2023, s. 345.

6 J. Bhabha, *Rights Spillovers: The Impact of Migration on the Legal System of Western States*, [w:] *International Migration and Security. Opportunities and Challenges*, E. Guild, J. van Selm (red.), New York 2005, s. 29.

hasła antyemigracyjne głoszone przez media, różne grupy interesów oraz partie polityczne, a także akty terroru z udziałem migrantów są czynnikami, które utwierdzają pogląd na temat migracji jako zagrożenia. Często postrzeganie migracji jako zagrożenia ma charakter subiektywny. Masowość ruchów ludnościowych sprzyja występowaniu różnych form przestępczości. Przykładem takiego działania może być rozwój przestępczości zorganizowanej o charakterze transgranicznym, trudniącej się handlem ludźmi, narkotykami, prostytutką, przemytem migrantów czy też fałszerstwem dokumentów. Rola polityki migracyjnej w zakresie przeciwdziałania różnym formom przestępstw migrantów, zdaniem Christy A. Visher i Davida Weisburda, sprowadza się do trzech zasadniczych działań zapobiegawczych. Są to: inicjatywy powstrzymujące jednostkę od podjęcia działalności przestępczej; działania zmniejszające możliwość popełnienia przestępstwa w określonych sytuacjach i miejscach; katalog działań resocjalizacyjnych przeciwdziałających powrotowi do działalności przestępczej⁷.

Kompleksowe opisanie relacji między migracją a bezpieczeństwem jest trudne. Należy wziąć pod uwagę fakt, że ruchy migracyjne mogą powodować wzmocnienie bezpieczeństwa w jednym obszarze, osłabiając jednocześnie inny obszar, np. imigracja może wzmocnić potencjał bezpieczeństwa demograficznego państwa, osłabiając jednocześnie potencjał bezpieczeństwa kulturowego⁸. Polityka migracyjna ma kluczowe znaczenie dla bezpieczeństwa Polski, ponieważ pozwala na zarządzanie przepływami ludności i minimalizowanie ryzyka związanego z migracją. Jej skuteczność wpływa na stabilność społeczną, gospodarczą i polityczną państwa.

Znaczenie polityki migracyjnej dla bezpieczeństwa Polski warunkowane jest kilkoma czynnikami. Po pierwsze, Polska jest państwem granicznym Unii Europejskiej i strefy Schengen, przez co ponosi odpowiedzialność za ochronę nie tylko granicy państwowej, ale także granicy unijnej. Po drugie, jest sąsiadem państwa, w którym toczą się działania wojenne. Bezpośrednie sąsiedztwo obarczone jest występowaniem nagłych fal migracji przymusowych, które mogą być wy-

7 C. Visher, D. Weisburd, *Identifying what Works: Recent Trends in Crime Prevention Strategies*, „Law and Social Change” 1998, t. 28, nr 3-4, s. 223-242.

8 R. Raczyński, *Wpływ migracji międzynarodowych na bezpieczeństwo wewnętrzne państwa*, „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka” 2015, nr 2, s. 14-15.

korzystane w celach przenikania obcych służb na terytorium państw oferujących pomoc uchodźcom. Po trzecie, znaczenie polityki migracyjnej wynika z sąsiedztwa Polski z Białorusią, która od 2021 r. wykorzystuje instrumentalnie migrantów jako formę presji politycznej na polskie i unijne władze. Po czwarte, Polska jest państwem leżącym na wschodnioeuropejskim szlaku migracyjnym.

Warto nadmienić, że w przypadku Polski jednym z kluczowych podmiotów kształtujących analizowaną politykę jest Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, a dopiero w dalszej kolejności inne resorty. Przyjęty układ stanowi potwierdzenie, że kluczowym czynnikiem w zakresie tworzenia i wdrażania polityki migracyjnej w Polsce jest bezpieczeństwo⁹. Bezpieczeństwo, które z jednej strony jest imperatywem do podjęcia konkretnych działań, a z drugiej strony jest celem samym w sobie.

2. Nielegalna migracja jako zagrożenie bezpieczeństwa państwa

Konsekwencją zintensyfikowanych ruchów migracyjnych jest występowanie m.in. negatywnych zjawisk towarzyszących, które zaburzają stan bezpieczeństwa. Przykładem takiego działania jest nielegalna imigracja. Od kilkunastu lat Europa zmaga się z występowaniem kryzysów migracyjnych, które są wynikiem pogarszającej się sytuacji społeczno-ekonomicznej i politycznej w wielu państwach pochodzenia migrantów. Są one wywołane dużym przyrostem demograficznym, pogłębiającymi się nierównościami społecznymi, klęskami żywiołowymi oraz konfliktami zbrojnymi i zmianami geopolitycznymi¹⁰. Należy stwierdzić, że obecnie w Europie nie ma państwa, które nie doświadczyło problemu nielegalnej imigracji.

Warto zauważyć, że w literaturze pojawiają się różne określenia tej formy migracji – „migracja nieregulowana”, „migracja nieudokumentowana” czy też „ukryta migracja”. Już samo nazewnictwo pokazuje, że ten typ migracji jest wyzwaniem dla bezpieczeństwa. Dzieje się tak dlatego, że zjawisko to często pozostaje niezarejestrowane lub też jest

⁹ G. Tutak, *Polityka migracyjna Polski w latach 2004-2015*, Lublin 2023, s. 411.

¹⁰ I. Babets, *Nielegalna imigracja a bezpieczeństwo gospodarcze państw Unii Europejskiej*, [w:] *Nielegalna imigracja w aspekcie kryminalistycznym, kryminologicznym i bezpieczeństwa państwa*, P. Łabuz, I. Malinowska, M. Michalski, T. Safjański (red.), Warszawa 2018, s. 14.

trudne do udokumentowania¹¹. Zjawisko nielegalnej migracji zasadniczo odnosi się do przemieszczania się przez granice państwowe w taki sposób, który narusza obowiązujące przepisy. Jest to także proces, który oznacza, że migranci przekraczają granice lub przebywają na terytorium danego państwa bez wymaganej zgody lub wbrew warunkom określonym w dokumentach pobytowych. Tak rozumiana nielegalna migracja dotyczy dwóch płaszczyzn. Pierwsza wiąże się z wjazdem na terytorium państwa w sposób niezgodny z obowiązującymi przepisami i wynikającymi z tego faktu konsekwencjami prawnymi. Drugi obszar dotyczy kwestii administracyjnych, jakie cudzoziemiec musi spełnić, by móc przebywać legalnie, np. w Polsce¹². Rozumienie nielegalnej migracji jest szerokie, przykładem może być podział, który zaproponował Georges Tapinos w kontekście pracy i pobytu, wyróżniając sześć kategorii nielegalnych migrantów:

1. Migranci, którzy legalnie wjechali na terytorium danego państwa, a pobyt ich jest zalegalizowany, ale pracują nielegalnie, ponieważ celem ich zadeklarowanego pobytu były inne okoliczności, np. turystyka;
2. Migranci, którzy wjechali na podstawie ważnych dokumentów uprawniających do pobytu, a których pobyt stał się nielegalny w wyniku utraty ważności tychże dokumentów, a którzy z tego powodu nie mogą podjąć legalnej pracy. W tej grupie znajdują się osoby, które z powodu różnych okoliczności utraciły możliwość legalnego pobytu, np. odrzucenie wniosku o azyl, rozwód lub utrata innych okoliczności przyznających prawo do pobytu;
3. Migranci pozostający nieaktywni ekonomicznie, członkowie rodzin legalnych migrantów, którym odmówiono legalizacji pobytu;
4. Migranci, którzy wjechali nielegalnie i pracują nielegalnie;
5. Migranci, którzy przekroczyli granicę w sposób nielegalny i niepodejmujący żadnej aktywności ekonomicznej;
6. Migranci, którzy przekroczyli granicę w sposób nielegalny i pozostają w nim, czekając na uregulowanie ich statusu¹³.

11 W. Klaus, M. Szulecka, *Wykład 23. Migracje nieudokumentowane*, [w:] 25 wykładów o migracjach, M. Lesińska, M. Okólski (red.), Warszawa 2018, s. 368.

12 P. Lubiewski, *Nielegalna imigracja. Zagrożenia bezpieczeństwa*, cz. 1, Szczytno 2016, s. 44.

13 G. Tapinos, *Irregular Migration: Economic and Political Issues*, [w:] OECD, *Combating the Illegal Employment of Foreign Workers 2000*, s. 16-17.

Nielegalna migracja jest determinowana wieloma czynnikami. Wśród nich można wskazać: zagrożenia dla życia i zdrowia, prześladowania religijne, etniczne i polityczne oraz procesy globalizacyjne. Ponadto brak dostępu do wiz, pozwoleń na pracę lub innych legalnych ścieżek migracyjnych. Czynniki, które mogą sprzyjać nielegalnej migracji, wynikają także z efektywności i skuteczności służb odpowiedzialnych za ochronę granic, utrzymywanie bezpieczeństwa i porządku publicznego. Kluczowe znaczenie ma także przyjęty przez państwo model polityki migracyjnej.

Nielegalna migracja, jako jedna z form przestępczości granicznej, sprzyja powstawaniu kolejnych negatywnych zjawisk, takich jak: rozwój grup przestępczych zajmujących się przemytem i handlem ludźmi, fałszowaniem dokumentów, wyzyskiem seksualnym czy czerpiących korzyści z pracy przymusowej. Liz Fekete, rozważając problem nielegalnej migracji, wskazuje, że jej efektem jest istnienie Europy dwóch wymiarów. Pierwsze, podstawowe znaczenie odnosi się do konkretnej przestrzeni, w której funkcjonują państwa i społeczeństwa, przestrzeni sankcjonowanej prawem. Drugi wymiar to „Europa cieni” – jest to przestrzeń, w której funkcjonują nielegalnie migranci i bezpaństwowcy, często niemogący skorzystać z przywilejów przysługujących osobom legalnie przebywającym na danym terytorium. Często są to także osoby marginalizowane, żyjące w biedzie¹⁴. Jest to również przestrzeń, w której rozwija się szara strefa zatrudnienia, a migranci narażeni są na działania kryminogenne. Podejmowanie działań w zakresie przeciwdziałania zagrożeniom przez administrację państwową wpisuje się w zakres zarządzania bezpieczeństwem, którego celem jest utrzymanie zdolności do obrony i skutecznego reagowania w sytuacji zagrożenia bytu i jego przetrwania¹⁵. Za pomocą instrumentów prawnych następuje kryminalizacja konkretnych form migracji, które są sprzeczne z przyjętymi normami. Państwo, jako główny kreator polityki migracyjnej, na podstawie prawa określa w konsekwencji, kto będzie zaliczany do grupy nielegalnych migrantów.

14 L. Fekete, *A Suitable Enemy: Racism, Migration and Islamophobia in Europe*, New York 2009, s. 190-192.

15 W. Gizicki, I. Pankevych, *Security Management in Poland During a Crisis Situation – Formal and Practical Aspects. Indications for Ukraine*, „Teki Komisji Prawniczej PAN Oddział w Lublinie” 2022, nr 1, s. 46.

W polskim porządku prawnym nie zdefiniowano pojęcia „nielegalnej migracji”, natomiast określono sytuacje, w których cudzoziemiec ponosi odpowiedzialność za nielegalne przekroczenie granicy lub pobyt na terytorium RP. Na gruncie polskim określenie nieudokumentowanej imigracji należy rozumieć jako przekroczenie granicy wbrew przepisom, w sposób nielegalny oraz sytuację, gdy granica została przekroczona legalnie, a pobyt imigranta z różnych przyczyn stał się nielegalny. Drugie znaczenie dotyczy de facto statusu imigranta, który utracił pewne prawa w wyniku celowych lub niezamierzonych działań. Nielegalne przekroczenie granicy polega na jej pokonaniu w miejscu niedozwolonym, tzn. miejscu, które nie zostało wskazane jako przejście graniczne, zazwyczaj bez posiadania i okazania wymaganego dokumentu (np. paszportu, wizy, dowodu osobistego).

Polski kodeks karny z 1997 r. penalizuje nielegalne przekroczenie granicy w artykule 264 §2. Artykuł ten stanowi, że: „Kto wbrew przepisom przekracza granicę Rzeczypospolitej Polskiej, używając przemocy, groźby, podstępów lub we współdziałaniu z innymi osobami, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3”¹⁶. Ponadto ustawodawca penalizuje nie tylko nielegalne przekroczenie granicy, ale także sam fakt organizowania tego procederu (264 §3 KK). Na mocy art. 6 ustawy z 22 kwietnia 2005 r. o zmianie ustawy o Straży Granicznej oraz niektórych innych ustaw¹⁷, nastąpiła częściowa depenalizacja nielegalnego przekroczenia granicy. Odtąd podstawowy typ nielegalnego przekroczenia granicy przestał być traktowany jako przestępstwo, a stał się wykroczeniem (art. 49a kodeksu wykroczeń).

Instrumentem, który ma ograniczyć nielegalną migrację jest instytucja odmowy wjazdu cudzoziemcom. Ustawa o cudzoziemcach z 2013 r. wymienia sytuacje, w których cudzoziemcowi można odmówić wjazdu. Są to przypadki, gdy cudzoziemiec m.in.: nie posiada ważnego dokumentu podróży, ważnej wizy lub innych ważnych dokumentów uprawniających do wjazdu i pobytu na terytorium RP; posiada podrobiony lub przerobiony dokument podróży, wizę lub inny dokument uprawniający go do wjazdu i pobytu; jego wjazd na terytorium Polski lub pobyt na tym terytorium może stanowić zagrożenie

¹⁶ Art. 264 §2 ustawy z dn. 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz.U. z 2024 r. poz. 17 tekst jedn.

¹⁷ Dz.U. z 2005 r. nr 90 poz. 757.

dla zdrowia publicznego¹⁸. Polska w zwalczaniu nielegalnej migracji korzysta nie tylko z rozwiązań krajowych, ale także z dorobku prawodawstwa unijnego. Przesłanki odmowy wjazdu na terytorium UE zawiera kodeks graniczny Schengen.

Nielegalnym migrantem jest również osoba, która wskutek utraty ważności dokumentów pozostaje na terytorium państwa nielegalnie. W takiej sytuacji stosowanym instrumentem jest zobowiązanie cudzoziemca do powrotu. W art. 299 ustawy o cudzoziemcach z 2013 r. ustawodawca wskazuje, kiedy cudzoziemiec ma obowiązek opuścić terytorium RP. Z kolei art. 302 wymienia przesłanki, kiedy cudzoziemcowi wydaje się decyzję o zobowiązaniu do powrotu. Są to m.in. sytuacje, gdy cudzoziemiec: przebywa lub przebywał na terytorium RP bez ważnej wizy lub innego ważnego dokumentu uprawniającego go do wjazdu i pobytu; wykonuje lub wykonywał w sposób nielegalny pracę; wymagają tego względy obronności lub bezpieczeństwa państwa lub ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego lub interes RP; przekroczył lub usiłował przekroczyć granicę wbrew przepisom prawa¹⁹.

3. Nielegalna migracja na granicy polsko-białoruskiej

Znaczenie granic państwowych wiąże się z licznymi wyzwaniami, ponieważ stają się one obszarem zarządzania migracjami, zwłaszcza w sytuacjach kryzysowych, takich jak fale masowej migracji²⁰. Położenie geograficzne Polski sprawia, że pełni ona rolę zarówno państwa tranzytowego, jak i docelowego dla imigrantów. Szczególnie narażone na problem nielegalnej migracji są odcinki graniczne z Ukrainą, Białorusią i Rosją. Wspomniane położenie jest tym bardziej istotne, gdyż Polska, w kontekście bezpieczeństwa, musi uwzględniać ambicje i strategiczne kalkulacje Rosji w sferze wpływów, jaką jest Europa Wschodnia²¹. Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej i strefy Schen-

18 Art. 28 ust. 1 ustawy z dn. 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach, Dz.U. z 2024 r. poz. 769 tekst jedn.

19 Art. 302 ustawy z dn. 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach, Dz.U. z 2024 r. poz. 769 tekst jedn.

20 T. Stępniewski, *Gra sił w kontestowanym sąsiedztwie Unii Europejskiej i Rosji*, „Studia Europejskie” 2017, nr 4, s. 38.

21 T. Stępniewski, *The evolution of the European Union's eastern neighbourhood since the Russia-Ukraine war*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” 2023, nr 21, s. 14.

gen zmieniło znaczenie polskich granic. Od tego momentu ochrona granic nie jest determinowana wyłącznie kwestiami bezpieczeństwa państwa, lecz również zasadami swobodnego przepływu osób w ramach Wspólnoty. Problem nielegalnej migracji w Polsce związany jest z istnieniem szlaków przerzutu migrantów. Układ szlaków przedstawia się następująco:

- Rosja – Estonia – Łotwa – Litwa – Polska – pozostałe kraje Europy Zachodniej (tzw. szlak nadbałtycki);
- Rosja – Ukraina/Białoruś – Polska – Niemcy – pozostałe kraje Europy Zachodniej;
- Syria i Irak – Turcja – Grecja – Macedonia – Serbia – Chorwacja - Węgry – Austria – Słowacja – Czechy – Polska i dalej do Niemiec, Szwecji lub Finlandii (tzw. szlak bałkański)²².

Nielegalna migracja od lat pozostaje najpoważniejszym rodzajem przestępczości granicznej, zwłaszcza w formach zorganizowanych. W tabeli 1. przedstawiono statystykę dotyczącą liczby cudzoziemców pochodzących z państw trzecich, którzy zostali zatrzymani przez Straż Graniczną za przekroczenie granicy wbrew przepisom.

Tab. 1. Liczba cudzoziemców pochodzących z państw trzecich zatrzymanych przez Straż Graniczną za usiłowanie lub przekroczenie granicy państwowej wbrew przepisom w latach 2015-2023 na granicy Polski (granicy zewnętrznej UE)

Rok	Zatrzymani na granicy polsko-białoruskiej	Zatrzymani na granicy polsko-ukraińskiej	Zatrzymani na granicy polsko-rosyjskiej	Zatrzymani ogółem na granicy zewnętrznej UE*
2015	367	2112	122	2958
2016	295	1955	229	2899
2017	267	1545	333	2538
2018	342	983	219	1991
2019	201	1064	125	2105
2020	227	1576	32	2330
2021	2869	3697	13	7432
2022	586	1017	23	2770
2023	562	225	16	1848

* Zewnętrzna granica UE w tym przypadku obejmuje odcinki granicy z Rosją, Białorusią, Ukrainą, a także granicę morską i lotniczą. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych KG SG.

²² *Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2016 roku*, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji 2017, s. 98.

Z danych zamieszczonych w tabeli 1 wynika, że w latach 2015-2023 odcinkiem, w którym zatrzymywano najwięcej osób przekraczających granicę wbrew przepisom, był polsko-ukraiński odcinek graniczny. W dalszej kolejności granica polsko-białoruska i polsko-rosyjska. Biorąc pod uwagę wszystkie odcinki graniczne Polski, będące jednocześnie granicą zewnętrzną UE, najwięcej osób zatrzymano w 2021 r., było to łącznie 7432 obywatele państw trzecich. Wynik ten stanowił wzrost (218%) w stosunku do roku 2020, kiedy ogólna liczba osób zatrzymanych wyniosła 2330. Również w tym samym roku na odcinku granicznym polsko-ukraińskim i polsko-białoruskim zatrzymano najwięcej osób za usiłowanie lub przekroczenie granicy państwowej wbrew przepisom w analizowanym okresie. Było to odpowiednio 3697 i 2869 osób. Na granicy polsko-białoruskiej w 2019 roku Straż Graniczna odnotowała 201 przypadków usiłowania lub przekroczenia granicy państwowej wbrew przepisom, w kolejnym roku odnotowano 227 przypadków. Po rekordowym pod względem liczby zatrzymań roku 2021, w 2022 r. nastąpił znaczący spadek – liczba osób zatrzymanych za nielegalne przekroczenie granicy zmniejszyła się aż o 79%, wynosząc jedynie 586 przypadków. W 2023 r. liczba osób zatrzymanych wyniosła 562 osoby. Podczas kryzysu migracyjnego w 2021 r. na granicy polsko-białoruskiej wśród zatrzymanych osób największy udział mieli obywatele: Iraku – 1557 osób, następnie Afgańczycy – 447 osób, Syryjczycy – 272 osoby, Rosjanie – 95 osób oraz Białorusini – 82 osoby. W kolejnych latach na analizowanym odcinku sytuacja przedstawia się następująco: w 2022 r. najwięcej zatrzymano obywateli Iraku – 167 osób, Syrii – 79 osób, Białorusi – 45 osób, Iranu – 40 osób i Turcji – 26 osób. Zaś w 2023 r. najwięcej było: Afgańczyków – 88 osób, Syryjczyków – 83 osoby, Białorusinów – 60 osób, Irakijczyków – 26 osób oraz obywateli Sri Lanki – 11 osób.

Instrumentem, który ma ograniczać liczbę niepożądanych migrantów na terytorium Polski, jest instytucja odmowy wjazdu cudzoziemcom. Dane statystyczne dotyczące decyzji o odmowie wjazdu cudzoziemcom na terytorium Polski prezentuje tabela 2.

Tabela 2. Liczba decyzji o odmowie wjazdu cudzoziemcom na granicy Polski będącej granicą zewnętrzną UE w latach 2015-2023

Rok	Granica polsko-białoruska	Granica polsko-ukraińska	Granica polsko-rosyjska	Ogółem na granicy zewnętrznej UE*
2015	28 237	22 512	1743	53 146
2016	88 268	27 493	1610	118 060
2017	36 319	33 555	1919	72 716
2018	25 961	48 778	1331	77 271
2019	33 677	60 112	1301	96 559
2020	8719	24 617	273	34 917
2021	1610	29 121	132	33 173
2022	2623	22 578	303	28 170
2023	2425	13 030	173	17 995

* Zewnętrzna granica UE w tym przypadku obejmuje odcinki granicy z Rosją, Białorusią, Ukrainą, a także granicę morską i lotniczą. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych KG SG.

Z danych zawartych w tabeli 2 wynika, że w latach 2015-2023 najczęściej odmów wjazdu cudzoziemcom ogółem odnotowano w 2016 i 2019 r., wynosząc odpowiednio 118 060 i 96 559 przypadków. Od 2020 r. zauważalny jest wyraźny spadek liczby odmów wjazdu wobec cudzoziemców na wszystkich odcinkach granicznych. Znaczący spadek odnotowano również na granicy polsko-białoruskiej. Co istotne, w szczytowym momencie presji migracyjnej, który przypadł na 2021 rok, na tym odcinku granicznym zastosowano tylko 1 610 odmów wjazdu cudzoziemcom, co stanowi najmniejszy wynik w latach 2015–2023. W kolejnym roku, 2022, liczba ta wzrosła do 2623 przypadków, a w 2023 r. wyniosła 2425 decyzji o odmowie wjazdu. Do najczęstszych przyczyn, które skutkowały odmową wjazdu, były: brak ważnej wizy lub innego dokumentu pobytowego, przekroczenie przez cudzoziemca dopuszczalnego czasu pobytu na terytorium UE, a wpisanie cudzoziemca do rejestru osób w Systemie Identyfikacji Schengen i w rejestrze krajowym w celach odmowy wjazdu²³. Należy zaznaczyć, że przedstawione dane nie mają charakteru wyczerpującego o skali nielegalnej migracji. Jest to podyktowane faktem, że zjawisko to jest w rzeczywistości trudne

23 Straż Graniczna. Informacja statystyczna za 2023 r., <https://www.strazgraniczna.pl/pl/granica/statystyki-sg/2206,Statystyki-SG/> [30.07.2024].

do dokładnego oszacowania. Wynika to z faktu, że osoby, którym nie udało się przekroczyć granicy, mogą próbować kolejny raz przekroczyć granicę w sposób nielegalny.

Rozważając problem nielegalnej migracji w kontekście polityki migracyjnej Polski na granicy z Białorusią, należy odnieść się do sztucznie wywołanej presji migracyjnej przez reżim Aleksandra Łukaszenki. Kryzys, którego kulminacja przypadła na rok 2021, ukazał nowy wymiar nielegalnej migracji – instrumentalne wykorzystywanie migrantów jako narzędzi do wywierania presji politycznej i polaryzacji społecznej wobec Polski oraz państw regionu. Polska po raz pierwszy po 1989 r. doświadczyła masowej i niekontrolowanej migracji. Wówczas presja migracyjna i instrumentalne wykorzystywanie migrantów stały się elementem działań hybrydowych. Warto podkreślić także fakt, że cechą charakterystyczną tego typu działań jest maskowanie agresji w stosunku do innego państwa²⁴. Presja imigracyjna na granicy polsko-białoruskiej miała charakter kontrolowany i była realizowana w ramach operacji „Śluza”.

Z przedstawionych wcześniej danych, zawartych w tabeli 1., wynika, że w 2021 r. polskie służby graniczne zatrzymały łącznie największą liczbę cudzoziemców na polskim odcinku granicy zewnętrznej UE. Podobnie na samym odcinku polsko-białoruskim był to także rekordowy rok. Należy zaznaczyć, że przedstawione dane statystyczne dotyczą osób, które zostały zatrzymane przez Straż Graniczną po dokonaniu czynu zabronionego, jakim jest przekroczenie granicy wbrew przepisom. Nie oddają one w pełni sytuacji, której poddane zostały polskie służby graniczne odpowiedzialne za bezpieczeństwo. Zdecydowanie większą skalę problemu oddają dane liczbowe dotyczące prób nielegalnego przekroczenia granicy. Z informacji publikowanych przez Straż Graniczną wynika, że tylko na odcinku granicznym pomiędzy Polską a Białorusią w 2021 r. Straż Graniczna odnotowała blisko 40 tys. prób nielegalnego przekroczenia granicy. W 2020 r. było to tylko 129 takich przypadków, 2019 r. – 20, a w 2018 r. – 4 przypadki. Kolejne lata, tj. 2022 oraz 2023, przyniosły nieco mniejszą presję migracyjną. W 2022 r. odnotowano na analizowanym odcinku 15,6 tys. prób niele-

24 T. Srogosz, *Status prawny nieoznakowanych żołnierzy w wojnie hybrydowej*, „Sprawy Międzynarodowe” 2015, nr 4, s. 82.

galnego przekroczenia granicy wbrew przepisom, w 2023 r. odnotowano blisko 26 tys. prób nielegalnego przekroczenia polsko-białoruskiej granicy, zaś do maja 2024 r. takich prób odnotowano 13 tysięcy²⁵.

Presja migracyjna była próbą destabilizowania wschodniej granicy Polski i samej UE. Pokazała również, że zagrożenie masową migracją nie dotyczy wyłącznie południowych regionów UE, a wschodnioeuropejski szlak migracji nabiera kluczowego znaczenia w kontekście instrumentalnego wykorzystania migrantów. Zaistniała sytuacja graniczna spowodowała, że Polska podjęła szereg działań, których celem było utrzymanie szczelności granicy z Białorusią, a także zapewnienie bezpieczeństwa w rejonach przygranicznych. W sierpniu 2021 r. zostało znowelizowane rozporządzenie MSWiA z 13 marca 2020 r. w sprawie czasowego zawieszenia lub ograniczenia ruchu granicznego na określonych przejściach granicznych. Dodano w nim zapis, który stanowi, że osoby nieposiadające tytułu pobytowego próbujące przekroczyć nielegalnie granicę będą odsyłane do granicy państwa bez żadnej procedury administracyjnej²⁶. Ponadto znowelizowano ustawę o cudzoziemcach, jednakże istotnym środkiem zastosowanym przez władze w Polsce było wprowadzenie na podstawie rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 2 września 2021 r. na obszarze części województwa podlaskiego i lubelskiego stanu wyjątkowego²⁷. Poza prawnymi działaniami podjęto decyzję o zbudowaniu zapory na granicy polsko-białoruskiej. Zapora fizyczna powstała na długości około 187 kilometrów, wzdłuż granicy z Białorusią. Jej wysokość mierzy 5,5 metra i wyposażona jest w czujniki ruchu i kamery wzdłuż całej granicy. Ponadto w 2024 r. na odcinku granicznym z Białorusią, rozporządzeniem

25 Nielegalne przekroczenia granicy z Białorusią w 2021 r., 12.01.2022, <https://www.strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/9689,Nielegalne-przekroczenia-granicy-z-Bialorusia-w-2021-r/> [30.07.2024]; Rok 2022 w Straży Granicznej, 02.01.2023, <https://www.strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/11135,Rok-2022-w-Strazy-Granicznej/> [30.07.2024]; Przełom roku na polsko-białoruskiej granicy, 02.01.2024, <https://www.podlaski.strazgraniczna.pl/pod/aktualnosci/58410,Przełom-roku-na-polsko-bialoruskiej-granicy/> [30.07.2024]; Granica polsko-białoruska – trzy dni niepokoju, 20.05.2024, <https://www.strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/13324,Granica-polsko-bialoruska-trzy-dni-niepokoju/> [30.07.2024].

26 Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dn. 20 sierpnia 2021 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie czasowego zawieszenia lub ograniczenia ruchu granicznego na określonych przejściach granicznych, Dz.U. 2021 poz. 1536.

27 Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 2 września 2021 r. w sprawie wprowadzenia stanu wyjątkowego na obszarze części województwa podlaskiego oraz części województwa lubelskiego, Dz.U. 2021 poz. 1612.

Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji, wprowadzono strefę buforową, która począwszy od 13 czerwca, ma obowiązywać przez 90 dni w strefie nadgranicznej przyległej do granicy państwowej²⁸. Wprowadzone środki bezpieczeństwa zintensyfikowały dyskusję nad polityką migracyjną Polski w kwestiach humanitarnych i przestrzegania praw migrantów. Pojawiały się liczne głosy krytyki związane ze stosowaniem zasady *push-back* przez polskie służby graniczne²⁹. W ramach podejmowanych działań zaradczych, zarzuca się polskim władzom i służbom granicznym łamanie praw migrantów, zwłaszcza tych, którzy wyrażają chęć złożenia wniosku o objęcie ochroną międzynarodową.

Choć obecnie presja migracyjna na granicy polsko-białoruskiej jest znacznie mniejsza, to nadal pozostaje jednym z kluczowych wyzwań w zakresie bezpieczeństwa.

Jedną z cech, które przypisuje się polityce migracyjnej Polski, są działania *ad hoc*, czyli mające miejsce po wystąpieniu określonego zdarzenia. W przypadku sytuacji na granicy polsko-białoruskiej, należy stwierdzić, że stanowcze działania po wystąpieniu presji migracyjnej przyczyniły się do ograniczenia jej skutków. Jednocześnie zintensyfikowane próby nielegalnego przekroczenia granicy Polski z Białorusią pokazują konieczność wypracowania nowych narzędzi zarządzania migracjami, które uwzględniać będą nowe warunki w zmieniającej się architekturze bezpieczeństwa.

Podsumowanie

Polityka migracyjna to wielowymiarowy obszar działania państwa. Jest to polityka, która ściśle łączy się z bezpieczeństwem, ponieważ ruchy migracyjne oddziałują na różne sfery bezpieczeństwa. W tym kontekście zarządzanie migracjami pozwala na minimalizowanie ryzyka związanego z przestępczością graniczną, destabilizacją społeczną

28 Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dn. 12 czerwca 2024 r. w sprawie wprowadzenia czasowego zakazu przebywania na określonym obszarze w strefie nadgranicznej przyległej do granicy państwowej z Republiką Białorusi, Dz.U. 2024 poz. 861

29 S. Łodziński, M. Szonert, *Polityka migracyjna „bez polityki”*. *Antynomie tworzenia polityki migracyjnej w Polsce w okresie 2016-2022*, <https://www.migracje.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2023/02/CMR-WP-130-188-1.pdf> [30.07.2024].

oraz nielegalną migracją. Polska jako kraj graniczny UE i strefy Schengen, ma szczególną odpowiedzialność za ochronę granic, co wpływa na kształt jej polityki migracyjnej. Sąsiedztwo z Ukrainą, państwem objętym działaniami wojennymi, i z Białorusią wykorzystującą instrumentalnie migracje jako narzędzie nacisku politycznego dodatkowo zwiększa znaczenie skutecznej polityki migracyjnej. Istotne znaczenie w zarządzaniu migracjami ma przeciwdziałanie nielegalnej migracji, która może prowadzić do wzrostu przestępczości pospolitej, rozwoju szarej strefy zatrudnienia czy też rozwoju przestępczości zorganizowanej trudniącej się handlem ludźmi. W Polsce nielegalna migracja jest regulowana zarówno przez przepisy krajowe, jak i międzynarodowe, zaś kryminalizacja nielegalnego przekroczenia granicy oraz mechanizmy odmowy wjazdu i readmisji to kluczowe narzędzia w walce z tym zjawiskiem.

Kryzys migracyjny z 2021 r., szczególnie na granicy polsko-białoruskiej, ujawnił nowy wymiar nielegalnej migracji. Migranci zaczęli być wykorzystywani jako narzędzie w działaniach hybrydowych, które miały na celu wywieranie presji politycznej na Polskę i Unię Europejską. Polska w odpowiedzi na zwiększoną presję migracyjną wprowadziła szereg działań, zarówno legislacyjnych, jak i infrastrukturalnych, takich jak budowa zapory na granicy polsko-białoruskiej oraz wprowadzenie strefy buforowej. Zmiany w przepisach, w tym zawieszanie ruchu granicznego i wprowadzenie stanu wyjątkowego, miały na celu zwiększenie kontroli nad nielegalnymi przepływami migracyjnymi.

Co istotne, przypadek granicy polsko-białoruskiej uwidacznia potrzebę stworzenia bardziej kompleksowej, elastycznej i długoterminowej polityki migracyjnej, która uwzględnia zarówno zmieniające się zagrożenia migracyjne, jak i wyważenie interesów bezpieczeństwa narodowego. Należy wziąć pod uwagę zmieniającą się dynamikę wschodnioeuropejskich szlaków migracyjnych oraz rolę Polski w ramach Unii Europejskiej, która powinna stawiać na wspólne rozwiązania oparte na współpracy z sąsiadami i instytucjami międzynarodowymi.

Bibliografia

1. Babets I., *Nielegalna imigracja a bezpieczeństwo gospodarcze państw Unii Europejskiej*, [w:] *Nielegalna imigracja w aspekcie kryminalistycznym, kryminologicznym i bezpieczeństwa państwa*, P. Łabuz, I. Malinowska, M. Michalski, T. Safjański (red.), Warszawa 2018.
2. Bhabha J., *Rights Spillovers. The Impact of Migration on the Legal System of Western States*, [w:] *International Migration and Security. Opportunities and Challenges*, E. Guild, J. van Selm (red.), New York 2005.
3. Duszczyk M., *Ewolucja polskiej polityki migracyjnej w zakresie migracji zarobkowych po 1 maja 2004 r.*, „Studia BAS” 2014, nr 4 (40).
4. Fekete L., *A Suitable Enemy: Racism, Migration and Islamophobia in Europe*, New York 2009.
5. Gizicki W., Pankevych I., *Security Management in Poland During a Crisis Situation – Formal and Practical Aspects. Indications for Ukraine*, „Teki Komisji Prawniczej PAN Oddział W Lublinie” 2022, nr 1.
6. *Granica polsko-białoruska – trzy dni niepokoju*, 20.05.2024, <https://www.strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/13324,Granica-polsko-bialoruska-trzy-dni-niepokoju/> [30.07.2024]
7. Hollifield J. F., Jacobson D., *Migration and the State*, [w:] *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Globalization*, G. Ritzer (red.), Chichester–Malden 2012.
8. Klaus W., Szulecka M., *Wykład 23. Migracje nieudokumentowane*, [w:] *25 wykładów o migracjach*, Lesińska M., Okólski M. (red.), Warszawa 2018.
9. Lesińska M., *Migracje we współczesnej analizie politologicznej – niewykorzystany potencjał*, „Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny” 2012, nr 2.
10. Lesińska M., Duszczyk M., *Wykład 19. Polityka migracyjna*, [w:] *30 wykładów o migracjach*, Lesińska M., Okólski M. (red.), Warszawa 2023.
11. Lubiewski P., *Nielegalna imigracja. Zagrożenia bezpieczeństwa*, cz. 1, Szczytno 2016, s. 44.
12. Łodziński S., Szonert M., *Polityka migracyjna „bez polityki” Antynomie tworzenia polityki migracyjnej w Polsce w okresie 2016-2022*, <https://www.migracje.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2023/02/CMR-WP-130-188-1/> [30.07.2024].
13. *Nielegalne przekroczenia granicy z Białorusią w 2021 r.*, 12.01.2022, <https://www.strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/9689,Nielegalne-przekroczenia-granicy-z-Bialorusia-w-2021-r/> [30.07.2024].
14. Okólski M., *Refleksje na temat kształtowania polityki migracyjnej w Polsce*, [w:] *Polityka migracyjna Polski*, K. Głąbicka, M. Okólski, D. Stola, Warszawa 1998.
15. *Przełom roku na polsko-białoruskiej granicy*, 02.01.2024, <https://www.podlaski.strazgraniczna.pl/pod/aktualnosci/58410,Przelom-roku-na-polsko-bialoruskiej-granicy/> [30.07.2024].
16. Raczyński R., *Wpływ migracji międzynarodowych na bezpieczeństwo wewnętrzne państwa*, „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka” 2015, nr 2.
17. *Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2016 roku*, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji 2017.
18. *Rok 2022 w Straży Granicznej*, 02.01.2023, <https://www.strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/11135,Rok-2022-w-Strazy-Granicznej/> [30.07.2024].
19. *Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dn. 20 sierpnia 2021 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie czasowego zawieszenia lub ograni-*

- czenia ruchu granicznego na określonych przejściach granicznych, Dz.U. 2021 poz. 1536.
20. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dn. 12 czerwca 2024 r. w sprawie wprowadzenia czasowego zakazu przebywania na określonym obszarze w strefie nadgranicznej przyległej do granicy państwowej z Republiką Białorusi, Dz.U. 2024 poz. 861.
 21. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dn. 2 września 2021 r. w sprawie wprowadzenia stanu wyjątkowego na obszarze części województwa podlaskiego oraz części województwa lubelskiego, Dz.U. 2021 poz. 1612.
 22. Srogosz T., *Status prawny nieoznakowanych żołnierzy w wojnie hybrydowej*, „Sprawy Międzynarodowe” 2015, nr 4.
 23. Stępniewski T., *Gra sił w kontestowanym sąsiedztwie Unii Europejskiej i Rosji*, „Studia Europejskie” 2017, nr 4.
 24. Stępniewski T., *The evolution of the European Union's eastern neighbourhood since the Russia-Ukraine war*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” 2023, nr 21.
 25. Straż Graniczna. Informacja statystyczna za 2023 r., <https://www.strazgraniczna.pl/pl/granica/statystyki-sg/2206,Statystyki-SG/> [30.07.2024].
 26. Tapinos G., *Irregular Migration: Economic and Political Issues*, [w:] OECD, *Combating the Illegal Employment of Foreign Workers* 2000.
 27. Tutak G., *Polityka imigracyjna Polski w latach 2004-2015*, Lublin 2023, s. 411.
 28. Ustawa z 22 kwietnia 2005 r. o zmianie ustawy o Straży Granicznej oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2005 r. nr 90 poz. 757.
 29. Ustawa z dn. 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach, Dz.U. z 2024 r. poz. 769 tekst jedn.
 30. Ustawa z dn. 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz.U. z 2024 r. poz. 17 tekst jedn.
 31. Visher C., Weisburd D., *Identifying what Works: Recent Trends in Crime Prevention Strategies*, „Law and Social Change” 1998, t. 28, nr 3-4.